

SPIS TREŚCI

Wstęp

Zaneta Nalewajk, <i>Śmierć podmiotu czy podmiot literacki w pułapce tanatycznych metafor?</i>	7
---	---

Podmiot literacki wobec języka i doświadczenia

Hanna Gosk, <i>Sylleptyczny nomada i wiązka dyskursów. Antropologiczne aspekty konstrukcji podmiotu (bohatera/narratora) w prozie polskiej po roku 1989</i>	9
Agnieszka Czarkowska, <i>„Inaczej niż w raju” – antropologia podmiotu w perspektywie doświadczenia postkomunistycznej codzienności w najnowszej polskiej prozie</i>	23
Marta Czermarmazowicz, <i>Podmiot literacki wobec doświadczenia (post)trauma. Reprezentacje Holokaustu w perspektywie postpamięci (na podstawie „Zagłady” Piotra Szewca, „Tworek” Marka Bieńczyka i „Każdy przyniósł, co miał najlepszego” Mieczysława Abramowicza)</i>	40

Podmiot literacki wobec tradycji i konwencji

Leszek Szaruga, <i>W stronę metaliteratury. Dziennik intelektualny po 1989 roku jako obrona podmiotu na tle tradycji powojennej</i> ..	63
Joanna Jeziorska-Haładaj, <i>Nowi realiści? Problematyka podmiotowości w reportażu po roku 1989</i>	81
Zaneta Nalewajk, <i>Stylizacja jako forma pytania o podmiot. Proza polska po 1989 roku wobec tradycji autotematyzmu, biografistyki, i historiografii</i>	101
Agnieszka Kluba, <i>Podmiotowość w poemacie proz. Od tradycji do współczesności</i>	123

Podmiot literacki wobec przemian techniczno-cywilizacyjnych i rynkowych

Emilia Branny-Jankowska, <i>Podmiotowość w e-literaturze. Zarys problemu</i>	141
Maciej Wróblewski, <i>„Nadpodmiotowość”. O konsekwencjach przemian technik procesu twórczego</i>	159
Piotr Sobolczyk, <i>Trafieni w wyobrażenia. Podmiotowość pisarza a literatura na zamówienie</i>	175

Podmiot literacki wobec ról tekstowych i społecznych

Marcin Telicki, <i>Podmiot liryczny – między uśmierceniem a wskrzeszeniem</i>	205
Wojciech Browarny, <i>Sygnatura i autobiograficzne „ja” (Tadeusz Różewicz w „kościelnej jednostki”)</i>	220
Edward Kasperski, <i>Podmiotowość wielkoludów. Wprowadzenie</i> ..	237
Tomasz Wójcik, <i>Kłopotliwy podmiot (Zbigniew Herbert – poeta lewicy)</i>	257

ANEKS**Podmiot w literaturze po 1989 roku – „cudownie zmartwychwstały”?**

Zapis dyskusji panelowej, w której udział wzięli: Andrzej Zieniewicz, Krystyna Ruta-Rutkowska, Jan Potkański oraz Żaneta Nalewajk, Magdalena Mips, Joanna Jastrzębska, Magda Nabiałek, Jakub Szestowicki.	270
Indeks osób	294

WSTĘP

ŚMIERĆ PODMIOTU CZY PODMIOT LITERACKI W PUŁAPCE TANATYCZNYCH METAFOR?

W ciągu ostatnich dwudziestu lat w literaturze polskiej często poruszane były zagadnienia uznawane za fundamentalne w procesie konstituowania się podmiotowości, między innymi takie jak tożsamość, pamięć, ciało – przywołane kategorie stawały się punktem wyjścia do formułowania literackiej refleksji na temat integralności, samoistności i autonomii podmiotu. Rangę centralnych problemów zyskały także kwestie stosunku podmiotu mówiącego do języka i doświadczenia, mieliśmy też do czynienia ze skomplikowaniem relacji pomiędzy różnymi poziomami wypowiedzi lub multiplikowaniem instancji nadawczych w utworze. Były to najczęściej sygnały aktywnego namysłu pisarzy nad repertuarem form, w jakich tradycyjnie przejawiała się w literaturze podmiotowość oraz znak krytyki rozpowszechnionych sposobów jej opisu. Konieczność zredefiniowania wspomnianej kategorii wiązała się bez wątpienia z przemianami społeczno-politycznymi, rynkowymi i techniczno-cywilizacyjnymi. Jednym z przykładów tej ostatniej zmiany było pojawienie się nowych mediów. Wspomniane zjawisko nie pozwalało przejść obojętnie wobec nieznanych wcześniej problemów z zakresu poetyki odbioru tekstów literackich, które zaczęły docierać do czytelników między innymi za pośrednictwem Internetu. Wymuszało też refleksję nad przekształceniami, którym podlegał w tym kontekście podmiot wypowiedzi, skłaniało do zastanowienia nad tym, jakie modele recepcji projektował oraz jak zmieniały się jego miejsce i znaczenie w kulturze. Równoległe w dyskursie teoretyczno- i krytycznoliterackim nadużywano pojęć „śmierci podmiotu”, „śmierci postaci”, „śmierci autora”, wreszcie „śmierci człowieka” oraz poszukiwano w utworach literackich ilustracji kryzysu filozofii podmiotowości. Znamienne, że ów z zapalem uśmiercany podmiot nie był ujmowany jako kategoria historyczna. Częściej identyfikowano go dość jednoznacznie z tradycją kartezjańską, niż pytano o jego przemiany. Taka sytuacja sprzyjała raczej porzuceniu refleksji nad wspomnianym zagadnieniem i inercji badań literaturoznawczych w tej dziedzinie, niż zachęcała do zgłębiania problemu w ujęciu historycznoliterackim. Skutkowało to także margi-

nalizowaniem zainteresowań antropologicznymi aspektami konstrukcji podmiotowości, czego świadectwem jest stosunkowo niewielka liczba prac poświęconych w całości omawianej kwestii. Warto więc zastanowić się, czy metaforyka tanatyczna to najwłaściwszy język opisu problemów związanych z podmiotowością w literaturze najnowszej? Na to pytanie starają się odpowiedzieć autorzy tej książki, wśród których znaleźli się badacze należący do różnych pokoleń, związani z Uniwersytetem Warszawskim, Instytutem Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetem Wrocławskim.

Jednym z celów przygotowania publikacji, którą oddajemy do rąk Czytelników, była analiza oraz historycznoliteracki opis ważniejszych przemian, jakim podlegały w literaturze ostatnich dwóch dekad reprezentacje rozumianej antropologicznie kategorii podmiotowości. Zgodnie z tym założeniem wydrukowane w niniejszym tomie artykuły zostały uporządkowane w następujących blokach problemowych:

- podmiot literacki wobec języka i doświadczenia;
- podmiot literacki wobec tradycji i konwencji;
- podmiot literacki wobec przemian techniczno-cywilizacyjnych i rynkowych;
- podmiot literacki wobec ról tekstowych i społecznych.

Tak usystematyzowaną refleksję dopełnia zamieszczony w aneksie zapis rozmowy panelowej poświęconej tytułowemu zagadnieniu, która odbyła się 13 października 2010 roku na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego z inicjatywy Międzywydziałowego Koła Naukowego Interakcje. Szczególne podziękowania za zaangażowanie w organizację panelu (patronat honorowy nad nim objęła kierowana przez prof. dr hab. Hannę Gosk Pracownia Antropologicznych Problemów Literatury) należą się paniom Magdalenie Mips, Magdzie Nabiałek oraz Joannie Jastrzębskiej, bez zaangażowania których spotkanie nie doszłoby do skutku. Natomiast wydanie książki nie byłoby możliwe bez finansowego wsparcia udzielonego przez dziekana Wydziału Polonistyki, prof. dra hab. Stanisława Dubisza oraz prof. dra hab. Mieczysława Dąbrowskiego, dyrektora Instytutu Literatury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Za to wsparcie chciałabym serdecznie podziękować.